

Bakgrundsrapport av Sydvästra Finlands avfallshanteringspolitiska programmet 2023–2028

1. Inledning

Sydvästra Finlands avfallshanteringspolitiska program är kommunernas gemensamma syn på hur avfallshanteringen i regionen ska utvecklas under följande programperiod 2023–2028. När kommunerna tillsammans sköter service- och myndighetsuppgifterna inom avfallshanteringen behövs en gemensam politisk syn på avfallshanteringens visioner, mål och målbild för den gemensamma avfallshanteringen samt ett åtagande att genomföra gemensamt godkända åtgärder.

De riktlinjer som godkänts i programmet styr beslutsfattandet hos aktörer inom den kommunala avfallshanteringen, samt fastställandet av servicenivån för den avfallshanteringen som ordnas för kommuninvånarna. Dessutom styr de kommunerna i samarbetsområdet, som i egenskap av offentliga aktörer har en särskild skyldighet att i sin egen verksamhet genomföra prioritetsordningen enligt avfallslagen och för sin del främja övergången till cirkulär ekonomi.

2. Prioritetsordning och cirkulär ekonomi som centrala principer som styr avfallshanteringen

Målet med den finländska avfallslagstiftningen och avfallspolitiken är att främja cirkulär ekonomi och hållbar användning av naturresurser, minska avfallets mängd och skadlighet, förebygga den fara och skada för hälsan och miljön som avfallet och avfallshanteringen medför, säkerställa en fungerande avfallshantering samt förebygga nedskräpning.

En central princip som styr avfallspolitiken är också den allmänna skyldigheten att i all verksamhet iakttä prioritetsordningen i enlighet med avfallslagen, enligt vilken:

- Man i första hand ska sträva efter att undvika uppkomsten av avfall.
- Om avfall uppkommer ska det förberedas för återanvändning.
- Om återanvändning inte är möjlig ska avfallet i första hand återvinnas som material och i andra hand återvinnas som energi.
- Avfall får deponeras på avstjälningsplatser endast om det inte är tekniskt eller ekonomiskt möjligt att återvinna avfallet.

Främjandet av cirkulär ekonomi, som är ett av målen i avfallslagen, innebär ett nytt ekonomiskt driftsätt där material utnyttjas effektivt och hållbart och hålls i kretslopp under en lång tid. Målet med cirkulär ekonomi är inte att kontinuerligt producera och konsumera alltmer nya varor, utan konsumtionen grundar sig på användning av tjänster i stället för på ägande: att dela, hyra och återvinna. I cirkulär ekonomi bevaras värdet som är bundet till materialen så länge som möjligt i samhället. I en cirkulär ekonomi är den ekonomiska tillväxten inte beroende av förbrukningen av naturresurser (Källa: Sitra). Övergången till cirkulär ekonomi genomförs inte enbart med hjälp av avfallshantering, utan förutsätter en övergripande förändring både i samhällets beslutsfattande och i de offentliga aktörernas, företagens och hushållens funktioner.

Det finns mycket att göra för att genomföra prioritetsordningen och främja cirkulär ekonomi. I statsrådets principbeslut om ett strategiskt program för cirkulär ekonomi (30.3.2021) konstateras att Finland fortfarande ligger långt från målen för cirkulär ekonomi och överkonsumtion har bl.a. identifierats som en central utmaning. Även om resurseffektiviteten har förbättrats under de senaste årtiondena är vår inhemska materialförbrukning och även mängden kommunalt avfall per person den största i Europa.

3. Aktörer och ansvariga parter för den kommunala avfallshanteringen

Enligt avfallslagen ska kommunen ordna avfallshantering av avfall från bostäder, kommunalt avfall från kommunernas förvaltnings- och servicefunktioner samt annat avfall som kommunen ansvarar för. Uppgifterna i anslutning till skötseln av dessa uppgifter delas in i två delar:

- Lagstadgade **serviceuppgifter** för ordnande av avfallshantering, såsom transport, mottagning, återvinning och behandling av avfall samt rådgivning och upplysning om avfallshantering.
- **Myndighetsuppgifter** i anslutning till ordnandet av avfallshanteringen, till exempel beslut om avfallstaxa och avgifter samt utfärdande av avfallshanteringsföreskrifter.

I Sydvästra Finland ordnar Sydvästra Finlands Avfallsservice Ab (LSJH), som ägs av delägarkommunerna i samarbetsområdet, de serviceuppgifter inom avfallshanteringen som hör till kommunens ansvar. Sydvästra Finlands avfallshanteringsnämnd är en gemensam avfallshanteringsmyndighet för delägarkommunerna inom samma verksamhetsområde. LSJH och avfallshanteringsnämnden har i detta program anvisats åtgärder som i väsentlig grad anknyter till ordnandet av service- och myndighetsuppgifter inom den kommunala avfallshanteringen. Den kommitté för avfallshantering som bistår vid beredningen av avfallshanteringsnämndens ärenden kan bidra till genomförandet och uppföljningen av programmet genom att förmedla information om genomförandet och uppföljningen av programmet mellan kommunerna, LSJH och nämnden.

Delägarkommunerna i Sydvästra Finlands samarbetsområde för avfallshantering ansvarar för ägarstyrningen av LSJH, och för att de serviceuppgifter inom avfallshanteringen som enligt avfallslagen överförs till bolaget sköts i enlighet med avfallslagen och föreskrifter. Enligt aktieägaravtalet är delägarkommunerna också skyldiga att i sin egen verksamhet bidra till LSJH:s verksamhet, så att bolaget kan erbjuda tjänster till ett rimligt pris. Som en del av det avfallshanteringspolitiska program som de godkänt kan delägarkommunerna inom ramen för lagstiftningen fastställa riktlinjer och mål för servicenivån för de serviceuppgifter inom avfallshanteringen som de ansvarar för.

Det avfallshanteringspolitiska programmet begränsar sig dock inte enbart till att ordna den kommunala avfallshanteringen, utan en betydande del av de mål och åtgärder som ställs upp i programmet har direkt samband med delägarlagens egna funktioner och beslutsfattande. Som offentliga aktörer och betydande användare av köpkraft har kommunerna ett särskilt ansvar och även möjligheter att fatta beslut som stöder genomförandet av prioritetsordningen och målen för cirkulär ekonomi samt skapa marknader för energi- och materialeffektiva lösningar. Enligt avfallslagen ska kommunerna som offentliga aktörer i mån av möjlighet använda hållbara, reparerbara, återanvändbara, materialåtervinningsbara råvaror och av återvunna råvaror tillverkade produkter samt tjänster där det uppkommer så lite och så oskadligt avfall som möjligt. Bestämmelsen styr planeringen av offentlighetsaktörers grundläggande verksamhet och i synnerhet upphandling av tjänster och varor. Det är också motiverat att förutsätta att kommunerna fungerar som motor och föregår med gott exempel för sina invånare, vars verksamhetssätt och val till stor del är beroende av hur målen i programmet uppnås.

Programmets åtgärder ger råd och upplysning till kommuninvånarna samt planerar och ordnar avfallshanteringstjänster som gör det möjligt för dem att göra ännu bättre val för att uppnå de regionala och riksomfattande avfallshanteringspolitiska målen.

4. Beredning av programmet

Inom Sydvästra Finlands samarbetsområde för avfallshantering har Sydvästra Finlands avfallshanteringsnämnd fått i uppgift att bereda det avfallshanteringspolitiska programmet. För styrningen av beredningen av programmet tillsattes en styrgrupp. I den har följande personer deltagit:

- Katja Holttinen, Virmo kommun
- Mika Mannervesi, Salo stad
- Reima Ojala, Nådendals stad
- Sinikka Koponen-Laiho, Pemark stad
- Hanna Salmenperä, Finlands miljöcentral
- Anni Lahtela, Valonia
- Aleksis Klap, Egentliga Finlands förbund
- Saila Porthen, NTM-centralen i Egentliga Finland
- Paavo Tertsunen, NTM-centralen i Egentliga Finland
- Jaana Turpeinen, Sydvästra Finlands Avfallsservice Ab
- Leena Salmelainen, Sydvästra Finlands avfallshanteringsnämnd
- Pirjo Rinne, Sydvästra Finlands avfallshanteringsnämnd
- Veli-Matti Suhonen, Sydvästra Finlands avfallshanteringsnämnd

Beredningen av utkastet till det nya programmet inleddes hösten 2021 vid ett inledande seminarium till vilket många av delägarkommunernas förtroendevalda och anställda, samt LSJH:s personal kallades.

I början av 2022 fortsatte arbetet med enkäter riktade till kommuninvånare och arbetstagare. Med enkäterna kartlades synpunkter på bl.a. utvecklingen av avfallshanteringstjänsterna, minskningen av avfallsmängden och effektiveringen av återvinningen. Enkätresultaten användes som basuppgifter i workshophelheten för fyra temagrupper som ordnades i slutet av våren 2022, där man tillsammans med experter inom avfallsbranschen kom med förslag på mål och åtgärder för programmet. I temagrupperna fanns representanter för kommunala aktörer inom avfallsbranschen och representanter från bl.a. NTM-centralen i Egentliga Finland, LSJH, Valonia, Motiva, Fastighetsförbundet, Finlands Egnahemsförbund, Åbo yrkeshögskola, Rinki Oy samt företag inom avfallsbranschen.

Förslag och idéer som uppkommit som ett resultat av temagrupsarbetet bearbetades slutligen ännu i maj 2022 på seminariet Avfallshanteringens framtidsutsikter. I seminariet deltog personer som varit med under tidigare skeden av programarbetet och representanter för kommunala aktörer inom avfallshanteringen.

Utgående från de beredningsfaser som presenterades ovan och de uppgifter som samlats in under dem utarbetades ett utkast till programmets mål och åtgärder av avfallshanteringsnämndens tjänsteinnehavare.

5. Programmets vision, mål och åtgärder

”Invånarna, kommunerna och avfallshanteringsaktörerna i området genomför lyckade och hållbara åtgärder för att minska avfallsmängden tillsammans. Mångsidiga kommunala avfallshanteringstjänster har genomförts för att gynna miljön och principerna för cirkulär ekonomi.”

Visionen grundar sig på det primära målet i avfallslagens prioritetsordning och är mycket ambitiös, eftersom den totala mängden kommunalt avfall i Finland har ökat i flera år och 2020 hade stigit med cirka 30 % jämfört med nivån 2010. Framgång och erkännande kunde i

bästa fall leda till en positiv spiral där allt fler vill vara med. För att lyckas krävs att alla parter i avfallshanteringen samarbetar och förbinder sig till de gemensamma målen.

Avfallshantering innebär att människor och annan miljö skyddas mot avfallets och avfallshanteringstjänsternas skadliga konsekvenser. Eftersom även ordnandet och underhållet av avfallshanteringstjänsterna belastar miljön, ska man vid ordnandet av tjänsterna utöver en tillräcklig servicenivå också sträva efter att bl.a. hitta nya metoder genom prövning och användning, så att de skadliga miljökonsekvenserna av produktionen av tjänsterna är så små som möjligt och inte omintetgör de miljöfördelar som uppnås med dem.

6. Uppföljning

Uppföljningen av det avfallshanteringspolitiska programmet koordineras av Sydvästra Finlands avfallshanteringsnämnd. Av de ansvariga instanserna i programmet samlar man årligen in uppgifter som behövs för uppföljningen om genomförandet av de åtgärder som antecknats i programmet och över dem sammanställs ett sammandrag, som rapporteras till kommunerna och LSJH. En mer omfattande sammanfattning görs i mitten av programperioden efter år 2025, och efter programperiodens slut.

Som stöd för avfallshanteringsnämndens uppföljning inrättas en uppföljningsgrupp för programmet, där alla ansvariga för programmet är representerade.